

Toegang tot de rechter

Niet alle geschillen die zich potentieel zouden lenen voor beslechting door de rechter komen daadwerkelijk bij de rechtspraak terecht. Soms hebben rechtzoekenden in een zaak baat bij een rechterlijke beslissing en wordt de gang naar rechter toch vermeden. Redenen zijn de kosten, de duur en onzekerheid over de uitkomst. Onderzoek laat zien dat rechterlijke procedures als ingewikkeld worden gezien, 'een toneelstuk waarvan men het script niet kent'. De Rechtspraak zet zich daarom in om te kijken hoe toegang tot de civiele rechter vergroot kan worden.

Om rechtspraak toegankelijker te maken wordt geïnvesteerd in laagdrempelige en eenvoudige toegang, waarbij het streven naar een echte oplossing voor het probleem voorop staat. Met pilots wordt geëxperimenteerd met werkwijzen die voorzien in een snellere, voor de rechtzoekende goedkopere en meer informele procedure. Door het hele land ontwikkelen rechters plannen die gericht zijn op het effectiever inzetten van rechtspraak.

Dit heeft geleid tot:

- ▶ een – inmiddels afgeronde – pilot "De Spreekuurrechter" in Noord-Nederland, die volgens een wetenschappelijke evaluatie succesvol is verlopen
- ▶ een pilot "Rotterdamse regelrechter" waar burgers en bedrijven direct zelf een juridisch eenvoudig civiel geschil aan de rechter kunnen voorleggen en samen wordt gezocht naar een passende oplossing
- ▶ een pilot "Wijkrechter", een samenwerking tussen de rechtbank en gemeente Den Haag waar de rechter zitting houdt in de wijk
- ▶ een pilot "Overijsselse Overlegrechter" die geschillen behandelt die gaan over burenruzies, consumenten, geldvorderingen, schades, huur of arbeid en waarbij zaken op voorstel van of met behulp van een buurtbemiddelaar of mediator kunnen worden voorgelegd.
- ▶ een pilot "Bouwrechter" waarbij de voorzieningenrechter op de plaats van het werk met bijstand van een deskundige probeert een schikking te realiseren tussen consument en opdrachtnemer.

Op diverse andere plekken in het land worden soortgelijke initiatieven ontwikkeld – vaak in samenspraak met lokaal bestuur. Zo wordt door de rechtbank Limburg gewerkt aan een Huis na het Recht tezamen met de gemeenten Heerlen en Roermond.

Tevens vinden op diverse plaatsen in het land experimenten plaats met de videorechter, ook met als doel de toegang tot de rechter te vergemakkelijken.

Probleemoplossend strafrecht

Het plegen van strafbare feiten staat in veel gevallen niet op zich en daders hebben vaak te maken met onderliggende problematiek. Strafrechtelijke interventies leiden daarom niet altijd tot de bedoelde gedragsverandering, omdat de onderliggende problematiek daarmee niet voldoende wordt aangepakt. Tegen deze achtergrond initieert de Rechtspraak initiatieven voor meer probleemoplossend strafrecht.

Ontwikkelingen op het gebied van het strafrecht:

- ▶ Een pilot wijkrechtbank in Eindhoven, een samenwerkingsverband van de rechtbank Oost-Brabant, de gemeente Eindhoven, het OM en andere ketenpartners. De doelgroep bestaat uit jeugdige daders of overlastgevers en het gezin waartoe zij behoren. Kern van de werkwijze is een actieve rol van de rechter, betrokkenheid van de gemeenschap en samenwerking tussen betrokkenen om een probleemoplossende reactie op multiproblematiek te formuleren.
- ▶ Een pilot 'Integrale aanpak huiselijk geweld' in Rotterdam. De rechtbank is een proef gestart waarin strafzaken die gaan over huiselijk geweld tegelijk met familierechtelijke zaken door een rechter worden behandeld.

Voorts start de rechtbank Rotterdam in 2020 het project Wijkrechtspraak en de rechtbank Amsterdam verkent eveneens de mogelijkheden van een buurtrechtspraak.

Meer informatie

Neem voor meer informatie over MER contact op met Suzan Verberk, Wetenschappelijk adviseur Raad voor de rechtspraak en coördinator van het MER-team bij het bureau van de Raad:

E s.verberk@rechtspraak.nl,
M 06-52807066.

Maatschappelijk effectieve rechtspraak

Goede rechtspraak bestaat niet alleen uit juridische knopen doorhakken. Goede rechtspraak is ook, waar dat kan en gepast is, proberen de problemen van de mensen in de samenleving écht op te lossen. Nu zitten soms wetten en regels in de weg en lopen mensen tegen juridische muren op. Daar wil de Rechtspraak wat aan doen. Onder de noemer maatschappelijk effectieve rechtspraak zijn door het hele land ideeën bedacht en in praktijk gebracht die ervoor zorgen dat het werk van de rechter zoveel mogelijk effect heeft.

Om bij te dragen aan de oplossing van problemen van rechtzoekenden én samenleving zijn vier thema's die met prioriteit worden opgepakt: multiproblematiek en schulden, complexe echtscheidingen (vechtscheidingen), toezicht op bewind en toegang tot het recht. Daarnaast vinden er sinds 2018 ook enkele pilots plaats die (mede) binnen het strafrecht vallen (probleemoplossend strafrecht).

Multiproblematiek en schulden

De samenleving van nu is niet dezelfde als die van enkele decennia geleden, mede door individualisering en informatisering. Een deel van de bevolking is in staat om te profiteren van de voordelen die de huidige maatschappelijke dynamiek biedt. Een groeiende groep mensen krijgt echter steeds vaker te maken met een opeenstapeling van problemen: problemen op het werk, schulden, ruzie met overheidsinstanties en ook relatieproblemen. Het gaat om een deel van de bevolking dat niet langer meer bij machte is om deze problemen zelfstandig het hoofd te bieden.

Indien er sprake is van multiproblematiek, spelen schulden vrijwel altijd een grote rol. Het oplossen van deze problematiek is niet eenvoudig. Boetes en rente doen de omvang van de oorspronkelijke schuld vaak snel stijgen, waarbij er ook nog eens bedrijven zijn die verdienen aan de handel in schulden. Wat verder niet helpt is dat de toegang tot de schuldhulpverlening nogal versnipperd is en mensen niet altijd geneigd zijn om hulp te zoeken. En als dan eenmaal de gang naar de rechter wordt gemaakt, dan leidt dit in de incassoprocedure eerder tot een verslechtering dan tot een verbetering van de situatie. Door alle bijkomende kosten zit de persoon in kwestie na afloop vaak nog dieper in de problemen dan daarvoor.

De Rechtspraak wil daar verandering in brengen en heeft een 'Visiedocument schuldenproblematiek en rechtspraak' opgesteld dat begin 2019 is gepubliceerd. Daarin staat onder meer dat de Rechtspraak wil investeren in:

- **Goede voorlichting en hulp** Schuldenaren en schuldeisers moeten op rechtspraak.nl gemakkelijk kunnen vinden wat ze kunnen verwachten van een gerechtelijke procedure. Daarnaast zou in de toekomst een schuldenfunctionaris op de rechtbank beschikbaar moeten zijn bij vragen over de gang van zaken bij de rechtbank en die ook mensen kan doorverwijzen naar hulpverlening. Sommige rechtbanken werken inmiddels al met een schuldenfunctionaris.

- **Schuldenrechter** In de toekomst moet een speciale schuldenrechter alle zaken van een schuldenaar tegelijk behandelen in het kader van schuldsanering. De schuldenrechter heeft bijvoorbeeld de mogelijkheid om betalingsregelingen te treffen en verplichtingen op te leggen zoals een budgetcoach en budgetbeheer, een schuldenaar toe te laten tot de WSNP of een tijdelijk schuldenbewind in te stellen. De schuldenrechter kijkt wat een schuldenaar nodig heeft en levert maatwerk. Bij de rechtbank Rotterdam en de rechtbank Den Haag worden op dit moment pilots met de Schuldenrechter vorm gegeven.

Op dit moment lopen er op verschillende plaatsen in het land initiatieven die in lijn zijn met de boodschap van het Visiedocument. In diverse rechtbanken (Amsterdam, Midden-Nederland en Rotterdam) zijn afspraken gemaakt met zorgverzekeraars voor een effectievere aanpak van schulden in de vorm van achterstallige betaling van zorgpremies. Ook zijn bij verschillende rechtbanken (Amsterdam, Overijssel en Rotterdam) tijdens rolzittingen schuldhulpverleners aanwezig of wordt op andere manieren bevorderd dat burgers met schuldenproblematiek in contact komen met schuldhulpverlening. Zo wordt in de rechtbank Limburg gewerkt aan een Schuldenloket.

Complexe echtscheidingen

Nog te vaak vormt een echtscheiding het begin van een felle strijd die soms jaren kan duren. Het gebeurt daarbij regelmatig dat kinderen inzet van de strijd worden. Jaarlijks krijgen zo'n 70.000 kinderen te maken met de praktische, financiële en emotionele gevolgen van echtscheiding. In 10 tot 20% van de gevallen komen kinderen ernstig in de knel.

De Rechtspraak wil zich inzetten voor initiatieven die eraan bijdragen dat scheidingen minder conflicten opleveren en waarbij kinderen niet beschadigd worden. De wijze waarop de rechtspraak de negatieve gevolgen wil beperken, is beschreven in het eind 2016 gepubliceerde 'Visiedocument rechtspraak (echt)scheiding ouders met kinderen'. Belangrijkste uitgangspunten zijn: goede afstemming (van informatie) tussen de verschillende betrokkenen, versterkte regievoering door de rechter en aandacht voor het betrekken van de stem van het kind.

Sindsdien zijn de familierechters hard aan de slag gegaan om met onder meer:

- het versterken van maatwerk en regie;
- verbeteren van hulpverlening: familierechters hebben met gemeenten afspraken gemaakt over een uniform hulpaanbod voor partijen die in een procedure betrokken zijn. De rechter kan de zaak dan aanhouden en partijen doorverwijzen naar een hulpverleningstraject;
- nadere uitwerking van op de-escalatie gerichte procedure, die in het visiedocument is beschreven.

Aan de ontwikkeling en het uittesten van de nieuwe op de-escalatie gerichte echtscheidingsprocedure wordt gewerkt door het uitvoeringsprogramma Scheiden zonder Schade, waarin de Rechtspraak actief participeert. Zo zal bij de rechtbanken Oost-Brabant en Den Haag in zogenaamde regiolabs invulling worden gegeven aan een procedure die een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding mogelijk maakt.

Om de stem van het kind te versterken is in mei 2018 de pilot 'Het Bruggesprek' in de rechtbank Overijssel gestart. Deze pilot richt zich op het nadrukkelijker betrekken door ouders van hun kinderen bij het maken van afspraken in het ouderschapsplan, waarbij de rechtbank actief controleert of dat gebeurt is.

Toezicht op bewind

Het aantal mensen in de samenleving dat door lichamelijke en/of geestelijke oorzaken of vanwege sociale factoren hun eigen geldzaken niet meer goed kunnen regelen en daardoor onder bewind worden geplaatst, neemt sterk toe. Eind 2016 waren ruim 325.000 mensen onder een vorm van bewind geplaatst. Daarbij zijn ongeveer 3.600 professionele bewindvoerders betrokken die in totaal een kwart van alle dossiers beheren.

Als de aanvraag tot beschermingsbewind door de kantonrechter wordt toegewezen, worden het geld en de goederen van de persoon in kwestie beheerd door een bewindvoerder. De wijze waarop hij of zij dat doet, daarover moet jaarlijks verantwoording worden afgelegd aan de rechter. Daarbij mag de samenleving verwachten dat de Rechtspraak erop toeziet dat de bewindvoerders kwalitatief goed werk leveren en ingrijpt als dat niet het geval is. Deze taak heeft de Rechtspraak in het verleden niet volledig kunnen waarmaken.

Daarom investeert de Rechtspraak in de kwaliteit van toezicht. Belangrijke maatregelen zijn:

- Het invoeren van één Landelijk kwaliteitsbureau dat toeziet op professionele bewindvoerders – het Landelijk Kwaliteitsbureau CBM beoordeelt of curatoren, beschermingsbewindvoerders en mentoren aan de kwaliteitseisen voldoen.
- De digitalisering van toezicht waardoor controles effectiever, gericht en eenvoudiger worden. Inmiddels is gerealiseerd dat in 60% van de zaken met professionele bewindvoerder digitaal wordt gecommuniceerd.
- De pilot T-schulden aanpak in Tilburg waar de gemeente eerst beoordeelt welke hulp of begeleiding mogelijk is voordat een verzoek tot schuldenbewind in behandeling wordt genomen. Ook wordt in het kader van de pilot bezien of de doorstroom kan worden bevorderd, dat wil zeggen actief wordt ingezet op grotere financiële eigen verantwoordelijkheid van betrokkenen.